



Út Surabayába

Jelentés egy teherplatóról

Emlékszem egy esős időszak végére Jáva keleti részén. Az Arjuna vulkán lejtői mentén utaztunk Surabayába. Egy nyitott teherautó utasai voltunk, és ez az autó, menetrend hiányában, mindenütt megállt, ahol valaki az útszélen állva leintette a karjával, hogy házát, faluját odahagyhassa. Huszonöten, talán harmincan is voltunk, szorosan egymás mellett guggoló vagy álló utasok, néhányan közülünk csak könnyű poggyásszal, mások egész mindenükkel; de az sem volt sok.

Az utat egy hajnali felhőszakadás folytán csermelyek és patakok barázdálták – a délelőtti nap viszont már újra kiszáritotta, olyannyira, hogy a mögöttünk lévő vidék porfelhőben tűnt el. Akkor épp egy malangi baromfikereskedő és toronynagyságú csirkeketrece közt álltam az első sorban, mint egy pultra, a vezetőfülke tetejére támaszkodva láthattam a keskeny úvegen át a sofőr hátát – és láttam a tető forró bádoggján túl a gödrök és száraz patakágyak tarkította utat, ahogy az meg-megugrasztott bennünket.

Lassan, nagyon lassan himbálóztunk a part felé, és mégis elég gyorsak voltunk ahhoz, hogy végül még egy másik autót is beérjünk, egy nyitott teherautót, mely nagyságban is, zsúfoltságban is hasonlított a mienkhez. Pásztorokkal és mészárosokkal volt tele. Ők is egymáshoz szorultak, mint mi – csakhogy köztük még kecskék is álltak, birkák élénk színes jelekkel a gyapjójukban és kicsi fekete disznók, amilyeneket utunk alatt rizsföldek közt és világoszöld, zizegő bambuszerdőkben láttam.

Az előttünk haladó pásztorokat és mészárosokat lehetetlen volt megelőzni. A lejtők meredeken zuhantak alá, az út szűk volt, és megszámlálhatatlan kanyarral és szerpentinnel rajzolta át a vulkán redőzetét. Sofőrünk mégis tartotta az előttünk haladók sebességét, olyan szorosan követte őket, hogy a mögöttük feltámadó portól hamuszürkévé lettünk, és a motorzúgás ellenére a disznók rőfögése is hallhatóvá lett, és még egy férfi magas kacarászása is, akinek nyakáról a verejtéket egy kecske nyalogatta. Ahogy mi magunk és a mögöttünk maradó falusiak, úgy az előttünk haladók is eltűntek a porban, ha felgyorsult az út – és mindannyiszor intettek felénk, ha újra elöbukkantak. Közülünk néhányan, jómagam is, visszainteggettünk. Hozzászoktunk egymás közellétéhez.

Mikor lépéstempóban átvágtunk egy kilométerhossznyi, fátlan fennsíkon, a bádogtető, melyre könyököltem, olyan forró volt már, hogy elővettem a táskámból egy újságot, hogy ráterítsem. Gazdagon illusztrált napilap volt, melyet egy fiútól vásároltam, mikor egy helységen áthaladva vásárosok tömege – gyümölcsárosok, játékkészítők, vízhordók és taligás la-cikonyhások – özönlötte körül a járművünket. Festett napernyőket és művészien font kalapokat kínáltak, fűpárnákat, mangót, licsit, jackfruitot, mézbanánt és csillaggyümölcsöt, sorsjegyet – és híreket Jáváról és a világ többi részéből, papírt, amivel később kitömhettem a táskámban átnedvesedett cipőmet.

Mikor az előttünk haladó pásztorok vagy mészárosok egyike megpillantotta kezemben az újságot, öklét a szeme elé téve, mint egy látsót, nevetett. Tényleg rám gondolt? Kisimitottam

az újságot, magasra emeltem és így mutattam neki a címlapot. Egy focista volt rajta látható, aki mintha a föld felett, derékmagasságban lebegett volna. A férfi egy láthatatlan labda felé repült, a győzelem vagy a vereség irányába – a főcímetek és a képaláírásokat épp oly kevésbé értettem, mint a szöveg többi részét, holott azon az irodalmi nyelven fogalmazták, amely Indonézia háromezer lakott és tizenegyezer lakatlan szigetének hivatalos nyelveként élt.

Ez a *Bahasa Indonésia* egyszerre egyszerű és rétegzett. Maláj, szundanéz, jávai konglomerátum... a szigetvilág közel háromszáz további nyelvről és dialektusáról nem is beszélve. E nyelv nem ismeri a grammatikai nemet, nincs főnévi esetragozása, határozott vagy határozatlan névelője sincs... Szavainak jelentése csak a nagyobb összefüggésekben jelenik meg.

Hindu, arab és kínai szavakkal átítatva e nyelv mégsem csupán ezer öbőlől visszaverődő visszhang a kultúrák itteni labirintusában, hanem örzi még holland jövevényszavaiban a gyarmatosítók emlékezetét is, akik a második világháború után is évekig itt pusztítottak. Közvetítő nyelv tehát, melyen egy borneói vagy újguineai varánuszvadász egy szumátrai buszvezetővel és egy jakartai adóhivatalnokkal egyaránt elbeszélgethet, anélkül hogy a beszélgetés az úgynevezett *világnyelvek* valamelyikébe belekényszerüljön.

Azt ugyan nem értettem, mi állt a képek fölött és alatt, a szavakat mégis képes voltam *olvasni*, hiszen az európai hódítók politikai és katonai veresége után a latin ábécé mégiscsak nyüzdelmeskedett más, titokzatosabb írásmódok fölött.

Az előttem utazó pásztor vagy mészáros megörült annak, amit látott vagy felismert, és jobb kezének mutató és középső ujjával az univerzális V-ét mutatta felém. Csapata láthatóan győzött.

Ezzel persze barátai vagy útitársai is figyelmesek lettek rám és a tovaúszó focistára. Újra és újra átkiabáltak valamit, amit nem értettem, míg szó-, helyesebben *jelvivőjük* egyik kézlegyintését úgy nem értelmeztem, hogy *lapozz!*

Ez is megtörtént. Nem volt egyszerű. Az ellenszél újra és újra az arcomba vágta az egymás után magasra tartott újságlapokat. Az út közben bár szélesebb nem, de jobb és árnyékosabb lett. Az előttem utazóknak képeket mutattam fegyveresekről és sebesültekről vagy halottakról, akik két sorban feküdtek egy páncélos jármű előtt, egy tető nélküli házra is emlékszem, egy díszes teremben zajló ceremóniára – hivatali kinevezés? –, egy zászlóerdőre a fekete égbolt előtt és egy asszonyra, aki melléig vízben állt és mentett valamit, egy balyut, egy párnát, tűzifát vagy egy pólyás gyereket – nem volt felismerhető, *mit* tartott magasan a feje felett...

A köztünk és a pásztorok vagy a mészárosok közti távolság egyre nagyobb lett, hogy aztán újra csökkenjen – nagyjából ugyanannyi maradt. Előzésre tíz, tizenöt kilométer után sem lehetett gondolni. Az előtünk utazók figyelmét az újságom egyre jobban felkeltette, és az utazástól rázkódó közönséggé változtak, akik most már nem csupán látni, de hallani is akartak.

A szó- és jelvivő mindenestre a V-re nyitott ujjával a szemére mutatott, titokzatos jeleket rajzolt a levegőbe, majd úgy tűnt, egy kacsa vagy valami hozzá hasonló hápogó madár tátogató csőrét utánozná, és én ezt úgy értettem: *Olvass fel!*

Így kezdtem neki az előttem utazóknak, és a két teherautó utasainak nevetése közepette, főcímetek átkiabálni – majd még egyet, végül a focista képe alatti szöveg egészét, a repülő ember történetét már inkább *kiáltottam*, mintsem olvastam.



Mivel a latinul írt *Bahasa Indonésia* egy német anyanyelvű számára fonetikus nagyjából olvasható, a felolvasás csak akkor ütközött nehézségekbe, ha a sofőr egy-egy emelkedőnél váltani volt kénytelen, és a szavak elvesztek a dízelmotor zajában.

Bahasa azt jelenti egyébként ezen a nyelven, hogy nyelv, *orang* azt, hogy ember, *lidah* a nyelvet mint testrészt, *kata* a szót, *api* a tüzet, *waktu* az időt, *raja* a királyt, *luka* a sebet, *matahari* a napot és *laut* a tengert. Kissé gyanúsán csupán az írójt jelentő szó hangzik: *penulis*.

Mondatról mondatra olvastam hát, szavakat, melyeket nem értettem. Nem tudom, vajon a hallgatóim tudtak-e olvasni, azt azonban tudtam, hogy *ők* értik, amit én olvasok. Így haladtunk kakaóültetvények mellett és szörnyűséges, szürkésfehér kumuluszfelhők alatt, melyek a vulkán fölé tornyosulva mintha meghosszabították volna annak kúpját egészen az ég magasáig.

Nem tudom, hallgatóim nem tartottak-e pusztán vörösödő fejű bolondnak vagy netán valami otromba kinézetű külföldinek, akivel gyorsabban telik az utazás. Néha megtapsoltak, még gyakrabban nevettek, és egyikük, aki egy fekete disznót tartott a lába közé ékelve, olykor magasra húzta az állat fülét, mint egy denevérnek. Hogy vajon az ide-oda forgó és hiábavalóan védekező malacra akarta-e felhívni a figyelmet, vagy azt pusztán a hallgató karikatúrájává változtatta át... ezt sem tudom.

Masih berapa jauh ke Surabaya?

Milyen messzi van még Surabaya?

Mikor a mögöttünk lévő vulkán végül a párában lassan egygyé vált az éggel, a hegyi út pedig a part felé kanyarodott, ahol a hullámtörés fehér és a gyorsforgalmi út szürkés szalagja suhogott, az újságot már régen összehajtogattam, és már csak a tengert és a motort lehetett hallani. Az utasok elbóbiskoltak, fáradtan kapaszkodtak a kocsi oldalába, egy pormentes aszfaltút könnyebsége felé lebegtek. Ugyan már régen visszatért minden a régibe, elolvastak, elmeséltek, és talán már el is felejtettek egy történetet, a búcsú mégis még egyszer életre keltette a közönséget.

Közösen alkottunk meg jelekből és hangokból egy nyelvet, játékból egy történetet és az útból egy sort – és az utazás ideje alatt mégsem kerültünk egymáshoz oly közel, mint a búcsú pillanataiban. Még mielőtt a gyorsforgalmi út irányába kanyarodtunk volna, sofőrünk kihasználta egy hosszan elnyúló kanyar széles sávját, hogy dudálva és villogtatva előzésbe kezdjen.

Ami aztán történt, oly derűs, oly könnyed és magátólértetődő volt, mintha előre megbeszéltük volna: Amikor járműveink másodpercekre egymás mellé kerültek az útelágazások előtt, néhányan a pásztorok vagy a mészárosok közül tenyerüket fölfelé tartva kinyújtották a karjukat – és néhányan közülünk, közöttük én is, a tenyerükbe csaptunk, üdvözlésképp – vagy egyik a másikat barátságosan megtapsolta? Az utolsónak pedig, az utolsó pillanatban miként egy visszamaradó váltófutó, átadtam – az újságot; a repülő ember történetét.

Selamat jalan, selamat tinggal!

Jó utat, éljen békében!

A teherautóról teherautóra szálló jókívánságokra végül én is visszakiálthattam emlékezetből egy szót. Ez volt az első szó, amit hallgatóim nyelvén tanultam meg olvasni és érteni és kimondani: *Terimakasih!*

Azt jelenti, *Köszönöm Önöknek.*